

Een dubbele kritiek

Marika Lysandrou

Hater¹ van de democratie, nostalgische volgeling van het maoïsme, dogmatische promotor van de opstandige politiek, dat zijn enkele beschuldigingen die op de deur van Alain Badiou staan getimmerd.

In *The Adventure of French Philosophy*² ontslaan zijn engagementen met denkers als onder anderen Sartre, Deleuze en Foucault hem zeker niet van dergelijke beschuldigingen, maar een overzicht van zijn hele oeuvre doet dat dan wel weer. Hoewel. Aspecten die voor het denken van Badiou fundamenteel zijn – zoals de rol van de filosofie met betrekking tot de politiek, de aard van de gebeurtenis en de relatie tussen waarheid en ethiek – die in de loop van dit boek komen bovendien –, doen dat eerder in oprispingen en barsten dan in de centrale stroom van de argumentatie. Als collectie van uiteenlopende essays en besprekingen biedt de titel eerder sporadische portalen dan een samenhangend verslag van de door Badiou ingenomen posities in de Franse filosofische en politieke situatie. De hoofdstukken, die oorspronkelijk tijdens verschillende tijdstippen zijn verschenen, zijn moeilijk te plaatsen. Bijvoorbeeld, in plaats van op de “huidige toestand aan het filosofische front” te focussen, zoals de titel van zijn eerste essay suggereert, verwijst dat stuk naar de toestand in 1977 toen deze tekst voor het eerst is verschenen.

Dit gezegd zijnde is Badiou bewonderenswaardig zonder angst in de kwesties die hij te berde brengt in de loop van dit boek. In het eerste hoofdstuk bijvoorbeeld stelt hij dat de vraag “wat de betekenis is geweest van Mei 68?” er eentje is dat alle filosofie bezighoudt. Op die manier dringt hij moedig door tot de kern van hetgeen zijn permanente preoccupatie zal zijn: wat de rol van de gebeurtenis is, zoals die van de opstand van '68, en wat de geleidelijke

‘The Adventure of French Philosophy’ geeft ongetwijfeld een verhelderend inblik in de wereld van Badiou aan diegenen die reeds met diens filosofische en politieke gedachten vertrouwd zijn.

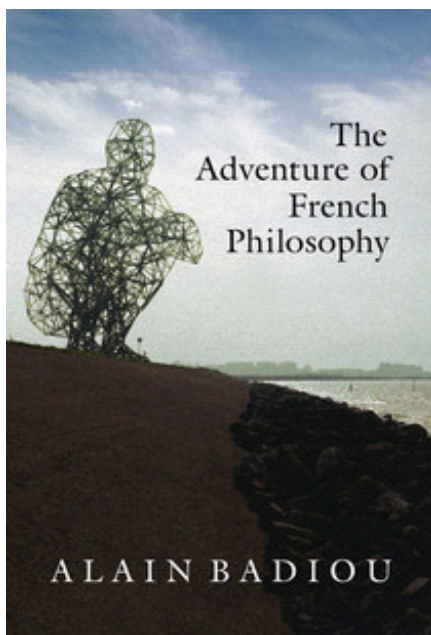
verandering – hoewel momentaan – kan betekenen. Verder is het doel dat hij zich stelt ambitieus: een “dubbele kritiek formuleren (..) die zelf de reflectie is van de historische activiteit van het proletariaat om zich tot politieke klasse om te vormen”. Nu stelt zich de vraag of Badiou zijn doel wil bereiken op een eerder affirmatieve dan wel op een louter incrementele wijze.

In het hoofdstuk met de titel “Het fascisme van de aardappel” zet Badiou een scherpe aanval in op Deleuzes theorie van de rhizome (een benadering in het politieke denken die het multivalente, niet-hiërarchische denken bevoorrecht over binaire of dualistische kennisconcepties). Hij stelt dat Deleuzes en Guattari’s verkeerde lezing van het marxistisch dialectische principe – zij lezen “één deelt zich in tweeën” als “één wordt twee” – een fatale fout met politieke vertakkingen is. Badiou maakt geen vangsten: “Wij willen Deleuze en Guattari niet als ongeletterden aanmerken. We zullen hen daarom als oplichters beschouwen.” Hoewel dit in zijn heftigheid grappig kan lijken, is dit te rechtvaardigen in het licht van de argumenten van Badiou. Hij is zeer overtuigend in de manier waarop hij aantoonst dat als men “één in tweeën deelt”, dat dan de eenheid van Eén precair lijkt te worden. “Eén wordt twee” herbevestigt weer de eenheid. Kortom, de twee uitspraken hebben dezelfde polariserende implicaties, de ene is politiek conservatief, de andere is progressief.

Badiou suggereert dat de rhizome door het dialectisch principe te laten instorten en door het antagonisme dat zo centraal staat

in de mobilisatie van het proletariaat, te laten verminderen, tot politieke onverschilligheid leidt: “Als de mensen niet meer hun eigen politiek [en antagonismen] hebben, dan zullen ze de politiek van hun vijanden uitvoeren: de politieke geschiedenis verafschuwt de leegte”. Dergelijke uitspraken, al zijn ze aantrekkelijk, schreeuwen om een verder bewijs van waarheid. Dat kan alleen door bekendheid met zijn andere werken, zoals *The Meaning of Sarkozy* (Verso, 2008) en *Ethics* (Verso, 2002), worden verkregen. Om dit punt verder te illustreren legt Badiou in *Ethics* uit dat emancipatoire politiek op gelijk niveau met het kapitaal in zijn formeel universalisme moet staan, en dat deze politiek niet eenvoudig moet reageren op het kapitalisme en dan mag overgaan tot een feodale vorm van politiek. Een dergelijke politiek zal uiteindelijk door het kapitalistische systeem worden geassimileerd. Zonder deze verwijzingen zal de leek als lezer echter in de duisternis blijven rondtasten.

De moeilijkheid om zich door dit boek heen te worstelen wordt door de standpuntwisselingen van Badiou veroorzaakt. Zoals Bruno Bosteels in zijn inleiding opmerkt, is er sprake van een ontwikkeling in het denken van de filosofie van Badiou: terwijl hij de filosofie aanvankelijk als het keukenhulpje van de politiek beschouwde, zou hij later, in de jaren 1980, de politiek beschouwen als één van de vier voorwaarden van de filosofie (de andere zijn de wetenschap, de kunst en de liefde). Het kan allicht waar zijn dat ondanks deze standpuntwisselingen de consistentie van Badiou vervalt, maar dat komt door zijn voortdurende zorg voor de relatie van de filosofie met vormen van politieke praxis in Frankrijk. Deze betrokkenheid komt opmerkelijk naar voren in zijn hoofdstuk over Foucault: “Wat voor goeds levert het werk van de archivaris op

bij het construeren van epistemen ... als men de urgentie van de collectieve actie aanvaardt?” Maar een dergelijke betrokkenheid is zwanger van moeilijkheden. Badiou spaart zijn woorden niet wanneer hij zich afvraagt wat de kern in de theorieën van Foucault is? Hij legt met kennis van zaken de “politieke kracht” van Foucaults kritiek van het discours bloot door te suggereren dat Foucault met zijn aanpak om naar de genealogie van de gediskwalificeerde vormen van kennis te kijken, de grondslagen van het burgerlijke classificatiesysteem destabiliseert. Verder suggereert Badiou dat de politieke effectiviteit van Foucaults theorieën bestaat in de gebruikmaking van de historische kennis van de strijd in verschillende discursieve velden voor “hedendaagse tactieken”. De moeilijke kwestie is nu hoe men dan van een analyse van lokale discursieve velden of enkelvoudige genealogieën kan overgaan naar een meer globale ondervraging, dit met het doel om, zoals Badiou het stelt, “dat wat er aan de hand is in al deze genealogieën” te plaatsen zonder daarbij het risico te lopen in de “conceptuele tirannie” terug te vallen.

Badiou's vraagstelling is veeleisend, maar zijn antwoord is het evenwel niet.

Ten eerste heeft Badiou meer met Foucault gemeen dan hij graag zou willen toegeven. Ten tweede is de kritiek die hij Foucault voor de voeten werpt, onrechtvaardig en ietwat hypocriet. In zijn interview met bijvoorbeeld Peter Hallward in *Ethics* snijdt

Badiou een probleem aan dat op dat van Foucault lijkt. De interviewer vraagt hem hoe, indien het nodig is om vast te houden aan de voorschriften van *L'Organisation politique* (een militante politieke organisatie waarvan Badiou een stichtend lid was), men zich tegen een eventuele institutionalisering kan verzetten? Badiou antwoordt: “Ik denk dat het mogelijk is een discipline te ontwerpen en in praktijk te brengen die de discipline van het bijzondere proces zelf is. Wanneer we stellen ‘hou je aan de voorschriften’, dan hebben die voorschriften altijd betrekking op een concrete situatie.” Terwijl Badiou in zijn theorieën pleit voor lokale vormen van praxis als zijnde politiek effectief, dan doet hij dat niet in die van Foucault. Badiou lijkt voorts op andere theoretici, zoals Richard Rorty, die ronkende uitspraken over Foucault doen welke strikt genomen niet waar zijn. Hij betreurt bijvoorbeeld dat “het onmogelijk is om in Foucault een affirmatieve doctrine van de politiek” te vinden. Lezers van Foucaults essay “Politics and the Study of Discourse” dat een aantal eisen stelt over hetgeen de progressieve politiek zoal inhoudt, zullen er allicht anders over denken.

The Adventure of French Philosophy geeft ongetwijfeld een verhelderend inkijkje in de wereld van Badiou aan diegenen die reeds met diens filosofische en politieke gedachten vertrouwd zijn. Het vormt een archief van zijn werk – met soms onbekend materiaal, zoals dat essay over Foucault, dat, zoals de vertaler ons meldt, bijna onmogelijk in Frankrijk te vinden is – en dat is op zich al waardevol. Het enige nadeel waaraan niet te ontsnappen valt, is de fundamentele zwakte van het serveren van een soort hutspot van engagementen die niet strak genoeg met elkaar verbonden zijn. Dat Badiou een filosoof is met dermate heftige opinies en dat hij als persoonlijkheid algemeen in het veld erkend is, waren als feiten blijkbaar onvoldoende om deze essays en boekbesprekingen in een verzameling met een sterke onderliggende filosofische binding tot een eenheid te smeden. Gezien de lokale en bijzondere vormen van politiek die Badiou bepleit, is dit misschien de verklaring daarvoor. Men zou daarom durven stellen dat datgene wat hij in dit boek hier in praktijk brengt, ook datgene is wat hij predikt.

(Vertaling: André Mommen)

Noten:

¹ Dit artikel verscheen eerder in *Review*, nr. 31.

² Alain Badiou, *The Adventure of French Philosophy*, Londen: Verso, 2012, 430 blz., 20€.